

Микола ЗИМОМРЯ
Іван ЗИМОМРЯ
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

УКРАЇНОЗНАВСТВО НА ТЛІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІВДЕННО-СХІДНОГО НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ В ПЕРЕМИШЛІ

У статті зроблена спроба оцінити дослідницькі досягнення Південно-Східного наукового інституту (Перемишль, Польща) у галузі українознавства.

Ключові слова: досягнення Південно-Східного наукового інституту, українсько-польський діалог, українознавство.

The article deals with the assessment of the research achievements of South-East Research Institute (Przemysl, Poland) in the field of Ukrainology.

Key words: research achievements of South-East Research Institute, Ukrainian-Polish dialogue, Ukrainology.

W artykule została podjęta próba oceny dorobku badawczego Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego (Przemysł, Polska) w dziedzinie ukrainologii.

Słowa kluczowe: dorobek badawczy Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego, dialog ukraińsko-polski, ukrainologia.

До тих культурно-освітніх та дослідницьких осередків поза межами України, які мають особливі заслуги перед українознавством, без сумніву, належить Південно-Східний науковий інститут у Перемишлі. Він заснований 2 лютого 1990 року з метою здійснення науково-дослідницьких пошуків з проекцією на комплексне вивчення питання взаємодії національних меншин у Польщі, а також народів Південно-Східної Європи. У цьому контексті осередком діяльності передбачалося системне висвітлення подій, що мали й мають місце в історії передусім польського та українського народів-сусідів [3; 4; 9; 10]. Усе це добре прочитується крізь призму декларації «До порозуміння», підписаної президентами України та Польщі від 21 травня 1997 року. До речі, її сутність суголосна тим засадам, які проголошував свого часу речник польсько-українського партнерства Єжи Ґедройц (1906–2000). Саме він як редактор славнозвісного часопису «Культура», що виходив у Парижі упродовж 1947–2000 рр., стверджував тезу про необхідність налагодження плідотної співпраці між Польщею та Україною [8]. Її розвиток активно підтримував Іван Павло II (1920–2005).

Південно-Східний науковий інститут у Перемишлі досягнув за роки його існування такого рівня, коли можна оцінювати конкретні результати, а не вести мову про декларативні проекти. Цьому сприяє і географічне розта-

шування цієї інституції у місті над Сяном. У його рамках відбувається ефективна робота у багатьох дослідницьких іпостасях. Цю діяльність спрямовує у животворне річище директор інституту, відомий польський історик, доктор Станіслав Степень. Власне, він і був ініціатором створення названого науково-дослідного центру. Вченому вдалося згуртувати колектив, націлюючи його на реалізацію актуальних завдань щодо об'єктивного розкриття польсько-українського діалогу. Його перу належить ґрунтовна докторська дисертація на тему «Українська спільнота в Речі Посполитій Польщі у 1918–1939 рр.» («Społeczność ukraińska w Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1918–1939»), яку захистив у Люблінському Католицькому університеті 1988 року. З-поміж співробітників інституту заслуговують окремого вдячного слова Володимир Пилипович, а також, чи не в першу чергу, Олександр Колянчук (1932). Він уклав унікальний довідник, що містить невідомі або малознані біографічні відомості про сто тридцять генералів УНР, учасників спільних польсько-українських змагань 1920 року та довідник майже двохсот видатних учасників визвольних змагань 1917–1921 рр., які померли у Польщі. Той факт, що нині такі населені пункти, як Суwalkи, Вадовиці, Щипйорно-Каліш, Ланцут, Варшавська Воля, пов'язуються з українськими військовими некрополями, все це – першорядна заслуга О. Колянчука. З-під його

пера з'явилися історичні праці – десятки статей та кілька монографій, зокрема: «Слідами інтернованих в Польщі вояків армії Української Народної Республіки» (1991), «Незабутні могили» (1993), «Хрести на чужій землі» (1993), «Інтерновані воїни армії УНР в Калішу 1920–1939» (1995), «Українці в таборах Перемишля, 1918–1921» (1995), «Генералітет українських визвольних змагань. Біограми генералів та адміралів українських військових формацій першої половини ХХ століття» (1995; співавтори – Микола Литвин, Кім Науменко), «Український військовий цвинтар в Щипйорні» (1997), «Українські табірні університети» (1998) та ін. Особливим внеском у справу розробки цієї проблематики стали монографічні праці: «Українська військова еміграція у Польщі, 1920–1939» (Львів, 2000, 278 с.), «Ув'язнення нескорених. Українські військові меморіали 20-30-х рр. ХХ ст. у Польщі» (Львів, 2003, 246 с.).

Публікації, наприклад, С. Наріжного («Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами 1919–1939 рр.»), М. Павленка («Українські військово-полонені й інтерновані у таборах Польщі, Чехословаччини та Румунії: ставлення влади і умови перебування (1919–1924 рр.)» та деяких інших авторів (І. Срібняк, Н. Сидоренко, М. Литвин, В. Павленко, Я. Тинченко, В. Трощинський, Б. Якимович), жодною мірою не применшують вагомості значення досліджень О. Колячука. Бо ж у нашому контексті важливий його концептуально новаторський підхід до розв'язання нез'ясованих попередниками завдань і, зокрема, його багата історико-документальна база. Вона дає панорамне уявлення про значну роль української військової еміграції у збереженні державно-соборних традицій українського народу, зокрема, після драматичної поразки його національно-визвольних змагань за доби 1917–1921 рр. До слова, від 1999 року О. Колячук брав і бере участь у підготовці стрижневого друкованого органу Південно-Східного наукового інституту – «Українознавчий бюлетень» («Biuletyn Ukrainoznawczy»). Воно є продовженням попередніх видань: «Інформаційний бюлетень ПСНУ» («Biuletyn Informacyjny PWIN», 1995–1996) та «Бюлетень ПСНУ: українознавчі дослідження» («Biuletyn PWIN. Badania Ukrainoznawcze», 1997–1998). Примітні всі матеріали, що містяться у згаданих річниках. Вони висвітлюють, як правило, незначні досі факти з хроніки польсько-українських суспільно-політичних, культурно-мистецьких

та освітніх взаємодій. У цьому зв'язку колектив осередку не оминає традицій Українського наукового інституту, що функціонував у 30-х рр. ХХ століття у Варшаві (Ukraiński Instytut Naukowy w Warszawie). Тут побачили світ твори Тараса Шевченка у 16-ти томах (1934–1939). Їх упорядкував видатний український літературознавець Павло Зайцев (1866–1965), творець одного з найвідоміших життєписів Кобзаря – «Життя Тараса Шевченка» (1955).

Особливого резонансу набув п'ятитомник під назвою «Польща – Україна. 1000 літ сусідства», що побачив світ за редакцією С. Стемпеня упродовж 1990–2000 рр. («Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa») [5]. Це монументальне зібрання проблемних статей. Кожний з томів охоплював різні монотеми: «Студії з історії християнства на етнічному пограниччі» («Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu etnicznym», т. 1), «Студії з історії християнства на культурному та етнічному пограниччі» («Studia z dziejów chrześcijaństwa na pograniczu kulturowym i etnicznym», т. 2), «Студії з історії перемиської греко-католицької єпархії» («Studia z dziejów grekokatolickiej diecezji przemyskiej», т. 3), «Католицькі церковні унії в Центральній і Східній Європі – ідея та реальність» («Katolickie unie kościelne w Europie Środkowej i Wschodniej – Idea a rzeczywistość», т. 4), «Місце і роль греко-католицької церкви у Вселенській церкві» («Miejsce i rola kościoła grekokatolickiego w kościele powszechnym», т. 5). Невід'ємним складником цих книжок є істотна джерельна база, що розширює коло теоретичних проблем інтердисциплінарного характеру. Незважаючи на те, що йдеться про колективні праці, а все ж вони мають однозначно системну модель монографічного дослідження. До того ж вагомий статус науково-критичних видань засвідчують такі позиції, як «Українознавство. Матеріали до бібліографії. Публікації в Україні 1996–1998 рр.» («Ukrainoznawstwo. Materiały do bibliografii. Publikacje wydane na Ukrainie w latach 1996-1998», 1999) [7] та «Традиція та ідентичність. Інтерв'ю у середовищі української меншини в Перемишлі» («Tradycja a tożsamość. Wywiady wśród mniejszości ukraińskiej w Przemyślu», 2000) [6].

Значну увагу адміністрація інституту приділяє проведенню наукових форумів. Так, наприклад, 1990 року відбулася авторитетна Міжнародна конференція «Тарас Шевченко та польська культура» («Taras Szewczenko a polska kultura»). Наступного року мало місце відзна-

чення тристаріччя приєднання перемиської єпархії до Берестейської унії. Виступи учасників симпозиуму увійшли до третього тому видання «Польща – Україна. 1000 літ сусідства» (1996).

Один із визначальних акцентів, що є первинним у діяльності працівників Південно-Східного наукового інституту, робиться на виявленні невідомих фактів з історії польсько-українських взаємодій. Тому й закономірно, що 25-27 листопада 1992 року була організована змістовна наукова сесія на тему «Історіографія польсько-українських відносин» («Historiografia stosunków polsko-ukraińskich»). При цьому важливим чинником є тісна співпраця з українськими інституціями, зокрема, з Науковим товариством ім. Т.Шевченка у Львові та Львівською регіональною організацією «Меморіал», а також Національним інститутом мов і цивілізації Сходу (Париж). Суттєву консультативну допомогу співробітникам Південно-Східного наукового інституту подають Микола Литвин, Ярослав Грицак, Ігор Чорновіл (Львів), Ростислав Радишевський (Київ).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердиховська Б. Гедройць та українці // Єжи Гедройць та українська еміграція: листування 1950-1982 років / Упоряд., передне слово і комент. Б. Бердиховської. – Київ: «Критика», 2008. – С. 7–56.
2. Гегель Г. Феноменологія духу. – К.: В-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 548 с.
3. Зимомря М. Тенденції розвитку української поезії в Польщі. Tendencje rozwoju poezji ukraińskiej w Polsce // Пограниччя. Польща – Україна. Науковий щорічник. Pogranicze. Polska – Ukraina. Rocznik naukowy / За ред. В. Камінського, В. Скотного. – Дрогобич–Люблін, 2007. – С. 89–119.
4. Київські полоністичні студії. Т. XVI / Відп. ред., упор. Р. Радишевський. – К.: «МП Леся», 2010. – 654 с.
5. Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 1 / Red. S. Stępień. – Przemyśl, 1990. – 286 s.; Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 2 / Red. S. Stępień. – Przemyśl, 1994. – 429 s.; Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 3 / Red. S. Stępień. – Przemyśl, 1996.

Свого часу Г. В.Ф. Гегель (1770–1831) у праці «Феноменологія духу» високо оцінював науку, називаючи її «короною духовного світу» [2, 24]. У нашому випадку йдеться про конкретну доцільність проекту, що має і прагматичну завершеність. Тому можна без перебільшення стверджувати: за нових суспільно-політичних умов, коли суверенні сусідні країни – Польща та Україна – стали стратегічними партнерами, Південно-Східний науковий інститут у Перемишлі певним чином відіграє координуючу роль у справі пошуків, зміцнення й утвердження польсько-українського діалогу. Він покликаний донести до свідомості польської громадськості українське бачення явищ у контексті польсько-української історичної та культурної спадщини. Про це мріяв Єжи Гедройць, творець «Життєпису на чотири руки» («Autobiografia na cztery ręce», 1994). За слушною оцінкою Богуміли Бердиховської, видатний польський публіцист «уважав унормування польсько-українських взаємин стратегічною метою» [1, 39].

- 337 s.; Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 4 / Red. S. Stępień. – Przemyśl, 1998. – 472 s.; Polska – Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. T. 5 / Red. S. Stępień. – Przemyśl, 2000. – 366 s.
6. Stępień S., Hann C. Tradycja a tożsamość. Wywiady wśród mniejszości ukraińskiej w Przemyślu. – Przemyśl, 2000. – 338 s.
7. Stępień S. Ukrainoznawstwo. Materiały do bibliografii. Publikacje wydane na Ukrainie w latach 1996–1998. – Przemyśl, 1999. – 224 s.
8. Stępień S. Wspomnienie o Jerzym Giedroyciu i jego listy // «Biuletyn Ukrainoznawczy». – Przemyśl, 2000. – Nr 6. – S. 9–15.
9. Ukraina-Polska. Kultura. Wartości. Zmagania duchowe (Україна-Польща. Культура. Уроки. Духовні змагання) / Pod red. M. Zymomrya, R. Drozd, R. Skeczowski. – Koszalin: «Intro-Druk», 1999. – 320 s.
10. Zymomrya M., Usik W., Zymomrya I. Wymiary zmagania duchowych. – Koszalin: «IntroDruk», 2006. – 294 s.